

Landbruget kan også producere sunde borgere

KLAUS LOEHR-PETERSEN
MILLE RENÉE LARSEN

Danmark kan lære meget af vores nabolande, når det gælder om at bruge landbruget til at hjælpe svage medborgere. Der er et stort uudnyttet potentiale, men det kræver politisk handling at komme i gang for alvor.

Klaus Loehr-Petersen er projektleder i Foreningen for Biodynamisk Jordbrug, og Mille Renée Larsen er tidligere virksomhedspraktikant hos Foreningen for Biodynamisk Jordbrug

LANDDISTRIKTERNE havde inden moderniseringen af landbruget og opbygningen af det offentlige velfærdssystem i 1950'erne og 1960'erne veletablerede selvhjælpssystemer. Førhen kunne der findes plads og arbejde til samfundets lidt skæve eksistenser i landbrugsdriften.

Det var borgere med mentale eller fysiske udfordringer, men sidenhen er det også kommet til at omfatte kriminelle, narkomaner, migranter, arbejdsløse samt skole- og børnehavebørn med sigte på henholdsvis rehabilitation, generel inklusion i samfundet og uddannelse.

Landbruget kan, dengang som i dag, tilbyde meningsfulde opgaver til sårbare borgere, hvor der tages udgangspunkt i borgerens potentialer i stedet for mangler og begrænsninger. Det fører til større selvstændiggørelse og bedre social status, og det passer således godt sammen med en nyere tilgang til behandling, der inkluderer socialisering.

Stress er i dag blevet en folkesygdom, og antallet af danskere, der kæmper med depression, angst og andre psykiske lidelser, er alt for højt. Landbruget kan i den forbindelse noget særligt. Landbrug, hvor køerne er på græs, bierne summer, og der er stor diversitet i de manuelle arbejdsopgaver, kan give sårbare borgere mulighed for at komme ud i den friske luft, luge mellem grønsagsrækkerne uden hastværk og muge ud hos køerne, der både er hengivne og ikke dømm

nogen.

Dyrkning af fødevarer giver en følelse af meningsfuldhed, hvilket bakkes op af forskningen. Det giver ganske enkelt mening at producere kvalitetsfødevarer, der kan nære og styrke os, modsat så meget andet vi foretager os i det moderne samfund.

EN UNDERSØGELSE foretaget af Foreningen for Biodynamisk Jordbrug i efteråret 2018 viste, at hele 80 procent af foreningens landmænd har taget imod sårbare borgere henviser fra kommunen i forskellige ressourceafklaringsforløb som led i en bedringsproces for borgeren.

Undersøgelsen afdækkede en lang række hjertevarme historier om borgere, der var kommet videre i uddannelse eller job efter et kortere eller længere forløb, eller som havde fundet deres plads i en ansættelse på særlige vilkår i landbruget.

Fleere landmænd berettede om, hvordan de borgere, kommunen havde sendt ud til dem, var meget nedkørte, da de kom, og kun kunne være med i arbejdet få timer om ugen, men med tiden kom de i bedring for til slut at fungere på helt almindelige ansættelsesvilkår.

Undersøgelsen omfattede knap 50 landmænd i Foreningen for Biodynamisk Jordbrug, men vi har grund til at tro, at det er langt mere udbredt i landbruget at tage et socialt ansvar for sårbare borgere, hvilket baseres på den histori-

ske arv fra selvhjælpssystemerne i landbruget og bakkes op i vores netværk blandt økologiske landmænd.

Gennem arbejdet med undersøgelsen har foreningen ligeledes været i kontakt med jobkonsulenter og andre medarbejdere fra flere kommuner, der alle fortæller, at det blandt de borgere, kommunerne søger ressourceafklaringsforløb til, er meget efterspurgt at komme ud på et landbrug.

Men vores undersøgelse viste også, at ressourceafklaringsforløbene blev tilrettelagt på vidt forskellige måder i kommunerne, de administrative processer var tunge, og der fulgte ikke nogen aflønning med til landmændene.

Blot to af foreningens landmænd modtog økonomisk kompensation i form af en mentorordning, hvor de blev aflønnet for et par timer om ugen, hvilket langt fra dækkede det reelle antal timer, de brugte på de sociale tilbud.

DET ER VORES klare overbevisning, at der er et stort potentiale for at forbedre og udvikle de sociale tilbud i landbruget, og at der er mere brug for dem end nogensinde.

Men det kræver opbygning af mere formelle ordninger og bedre samarbejdsprocesser mellem landmænd og kommuner samt en reel indtægt til landmændene, der dækker den samfundsopgave, de medvirker til at varetage. Med tanke på, at landbrugserhvervet i forvejen er meget økonomisk presset, vil sårbare borgere ikke kunne få mulighed for de tilbud i fremtiden, sådan som landbrugsudviklingen er i dag, hvor de mindre al-

sidede landbrug afvikles, og jorden koncentrerer sig i stadig større bedrifter.

De store landbrug med monokulturdyrkning, der kun kan forvaltes med store landbrugsmaskiner, har sjældent hverken de rammer eller opgaver, som de alsi-

dige landbrug kan tilbyde sårbare borgere.

I diskussionen om, hvordan dansk landbrug skal udvikle sig, bør også indgå en diskussion af, hvad landbruget kan udover at producere fødevarer. Landbruget kan også 'producere' raske borgere, hvilket anerkendes og derfor også støttes politisk i en række af vores nabolande.

I NORGE GÅR landbrug, der udbyder sociale tilbud, under betegnelsen Inn på ternet (IPT). Et godkendelsessystem blev etableret i 2012, og i dag er omkring 400 landbrug godkendt i ordningen. IPT-landbrug tilbyder skræddersyede tilbud til børn og unge, voksne og ældre, der giver mulighed for at deltage i dagligdagen på et landbrug.

Det vigtige i IPT-tilbud er, at borgeren opnår 'mestring', som nordmændene siger, der nok bedst kan oversættes til, at borgerne skal kunne opbygge selvtilid og føle sig trygge som del af et fællesskab, hvor der også er plads til at fejle.

IPT-landbrug udbyder eksempelvis tilbud til børn, der er kørt sur i skolen, som tilbydes læring på anden vis i landbruget. Som nordmændene siger, kan det meste fra læringsplanerne hentes og omsættes til praktiske aktiviteter på en gård.

Der er tilbud til unge, der er ramt af stress eller depression, og som har brug for en anderledes hverdag for en tid, samt stofmisbrugere, som har brug for at

Der er et stort potentiale for at forbedre og udvikle de sociale tilbud i landbruget, og der er mere brug for dem end nogensinde

komme ud og være del af et fællesskab. Ligeledes findes der tilbud på IPT-landbrugene til ældre med demens, hvor landmændene tilrettelægger opgaver – det kan være plukning af bær og derefter syltning af bærerne – som vækker minder om en tid, der næsten var glemt.

I 2016 organiserede omkring 120 IPT-landbrug sig i samvirket Inn på tunet Norge SA. Deres sekretariat arbejder for at gøre tilgangen til sociale tilbud i landbruget enklere og mere synlige. De tilbyder introduktionskurser til interesserede landmænd og giver deres medlemslandbrug adgang til brug af fællesmateriale, erfaringsdeling og en mentorordning i opstartsfasen.

Ligeledes deltager sekretariatet i forskningsprojekter og udviklingsarbejde, og de arbejder for, at de sociale tilbud i landbruget kommer på dagsordenen hos politiske beslutningstagere. Samvirket består af seks regionale kooperativer og det nationale sekretariat, som er finansieret af ca. 20 procent af indtægterne, deres medlemslandbrug modtager for arbejdet med sociale tilbud.

Den politiske anerkendelse blev for alvor understreget, da den norske statsminister, Erna Solberg, sammen med landbrugsministeren besøgte Inn på tunet for nylig og opfordrede endnu flere kommuner til at gøre brug af IPT-tilbud.

Vi kan anbefale, at man besøger siderne Inn på tunet og Inn på tunet Norge SA på Facebook og ser de mange små fine film om IPT-landbrugene i Norge.

I HOLLAND HAR der gennem mange år været politisk anerkendelse af, at landbruget kan noget særligt, når det kom-

Der er mange grunde til at arbejde for at bevare de alsidige landbrug

bud i landbruget, og antallet af landbrug, der udbyder sociale tilbud, er således vokset støt fra ca. 75 i 1998 til omkring 1.100 i dag.

Sundhedsministeriet har arbejdet for at få behandling bedre integreret i samfundet, mens landbrugsministeriet har arbejdet for bedre forbindelse mellem landbruget og det øvrige samfund samt nye økonomiske muligheder for landmændene.

De hollandske landmænd modtager en helt reel løn for det arbejde, de udfører med varetagelsen af de sociale tilbud, hvilket ud over deres arbejdstimer dækker udgifter til forsikringer og sikkerhedsforhold samt kan give mulighed for ansættelse af pædagogiske medarbejdere, der kan hjælpe landmændene med arbejdet med de sociale tilbud.

Også i Belgien (Flandern) har der været politisk anerkendelse af og støtte til, hvad landbruget kan tilbyde sårbare borgere. I dag findes der ca. 970 landbrug, der udbyder sociale tilbud. De belgiske landmænd får ligeledes en reel løn for deres arbejde med de sociale tilbud, som betales af landbrugsministeriet.

Der er etableret et nationalt rådgivningscenter, der tilbyder introduktions-

mer til sociale tilbud til sårbare borgere.

Siden slutningen af 1990'erne har både landbrugsministeriet og sundhedsministeriet bidraget til at fremme udviklingen af sociale tilbud

kurser for landmænd, der vil starte op med sociale tilbud, yder rådgivning og støtte samt matcher landmændenes kompetencer og erfaringer med borgernes ønsker og behov.

NORGE, HOLLAND og Belgien er kun eksempler. Der findes ligeledes interessante udviklinger inden for udbud af sociale tilbud i landbruget i Tyskland, Finland, Italien og Frankrig.

Med udgangspunkt i de gode erfaringer fra andre europæiske lande mener vi, at der er et stort uudnyttet potentiale for at udvikle lignende mere formelle tilbud i Danmark til gavn for både borgere, landmænd og kommuner.

Udvikling af et formelt godkendelsessystem, som de har i Norge, vil bidrage til at kvalitetssikre de sociale tilbud herunder at sikre de rette forsikringer og sikkerhedsforhold på landbruget. Det vil ligeledes sikre, at uegnede landmænd sorteres fra, og således forhindre, at sociale tilbud bliver en pengemaskine for landbruget.

Ordningen med mentorer, som de har i Norge, hvor en landmand med erfaring fra sociale tilbud er mentor for en landmand, der gerne vil starte op med udbud af sociale tilbud, finder vi ligeledes helt essentiel. Som flere af foreningens landmænd udtrykte i vores undersøgelse, er det et stort ansvar at støtte en sårbar borger, der kan være voldsomt ramt af stress, depression eller angst, og derfor er det vigtigt, at landmændene har nogen at søge rådgivning hos, så de kan give den bedst mulige støtte og tilrettelægge de bedst mulige opgaver for borgeren.

Under arbejdet med undersøgelsen

Det gør en forskel for borgeren at være del af en reel produktion og ikke blot del af et aktiverings-tilbud

nerne taknemmelige.

Det kan vi bestemt ikke genkende fra nogen af foreningens landmænd, som alle entydigt fortæller, at det er både tids- og ressourcekrævende at tage imod sårbare borgere i sociale tilbud.

Men de vil gerne tage et socialt ansvar, og energien til at udføre det ekstra arbejde kommer af at se, hvordan borgerne får det bedre.

Vores undersøgelse viste desværre også, at der ifølge nogle kommunale medarbejdere er landmænd, som har en opfattelse af, at sociale tilbud er en måde at anskaffe sig gratis arbejdskraft på. For at gøre det helt klart er sociale tilbud en omsorgstjeneste, som landmanden yder for borgeren, og ikke et arbejde, borgeren yder for landmanden.

KRITISKE RØSTER vil muligvis indvende, at udvikling af mere formelle ordninger vil reducere en række arbejdspladser i landbruget, men det er ikke tilfældet. Omvendt kan udvikling af mere formelle ordninger være med til at skabe arbejdspladser i landdistrikterne, der ellers

fortalte nogle af foreningens landmænd os, at deres kommune var af den opfattelse, at de sender gratis arbejdskraft ud i landbruget, når de sender sårbare borgere ud i ressourceafklaringsforløb, og at landmændene derfor bør være kommu-

kæmper med tab af arbejdspladser.

Forskningsrapporten 'Supporting Policies for Social Farming in Europe' fra 2009 viste, at der blev skabt 600 arbejdspladser i landdistrikterne i Holland gennem sociale tilbud i landbruget i 2006. Det er f.eks. landmandens ægtefælle, der har sagt sit job op og i stedet arbejder med de sociale tilbud på landbruget, eller nyoprettede stillinger som pædagogiske medarbejdere, der hjælper landmanden med arbejdet i de sociale tilbud.

Antallet af nye arbejdspladser som følge af udviklingen af sociale tilbud i landbruget vurderes i dag til at være langt større end de 600, det blev opgjort til i 2006, ifølge forskeren fra Wageningen Universitet, der varetog den hollandske forskningsdel til rapporten.

Indtægter, der, som i Holland, giver mulighed for at ansætte pædagogisk personale i landbruget, der hjælper landmanden med de sociale tilbud, kan også være en vej til at udvikle flere mindre forarbejdningsproduktioner på landbrugene. Landmanden med malkekøer kan etablere et mindre gårdmejeri med osteproduktion, og en pædagogisk medarbejder kan ansættes til at stå for den mindre forarbejdningsproduktion sammen med en-to sårbare borgere.

Der vil både være ro til at få snakket, simple praktiske opgaver og mulighed for, at den sårbare borger kan indgå i en reel produktion, hvor den indsats, borgeren yder, betyder noget, og borgeren dermed får en følelse af at være til gavn.

Som en norsk landmand udtrykker det: »At være en ressource for nogen er en god følelse«. Og det går begge veje. Det gælder både landmænd og borgere. Det

bakkes også op af forskningen, der viser, at det gør en forskel for borgeren at være del af en reel produktion og ikke blot del af et aktiveringstilbud.

Ligeledes kan landmændene etablere mindre forarbejdningsproduktioner som møllerier, mosterier og direkte salg af deres afgrøder, så pakning af grønsagsskasser bliver en opgave. På den måde skabes simple manuelle arbejdsopgaver, som er overkommelige, men hvor det alligevel gør en forskel, at borgeren møder om morgenen.

Med en ansat pædagogisk medarbejder, der har ansvaret for forarbejdningen eller pakningen, går produktionen ikke i stå, selv om borgerne ikke er lige mødestabile alle dage.

Der er mange grunde til at arbejde for at bevare de alsidige landbrug, og en vigtig en af dem – og en hidtil overset – er det store sociale arbejde, nogle landmænd påtager sig, og de rammer, deres landbrug kan tilbyde sårbare borgere i en bedringsproces.

Det er ikke noget, der har været fokus på hverken i offentligheden, landbrugsforskningen eller på den politiske dagsorden, men ifølge international forskning, vores nabolandes erfaringer samt foreningens undersøgelse kan de alsidige landbrug give noget helt særligt til sårbare borgere, og det er der mere end nogensinde brug for.

Derfor vil vi opfordre landbrugsorganisationer, kommuner, politikere og andre interessenter til i samarbejde at få opbygget gode formelle ordninger, etablere et godkendelsessystem og sikre rimelig aflønning til landmændene. Der er stor inspiration at hente i vores nabolande.